

Škola základ národa. Školství a národní identita v době židovské emancipacet

„Židovský duch postavil na hladinu času školu. Nie z atómov času sa buduje budúcnosť, ale z železa, z dreva a z tehál [cihel]. Je možno zhmotniť budúcnosť, treba si len do priestoru predstaviť školu. Budúcnosť je – škola; židovská budúcnosť je – židovská škola. Niet národa na svete, ktorý by tak bol bojoval za svoju existenciu jak židovský národ. Ale na cestu svojho vývinu nepostavil vojsko, ale obránil sa školou.“

Peter Ujvári v článku „Židovská škola“ z roku 1925¹

„Otázka školská jest vysoko povznešena nad zájmy stran, nad zájmy osobní, jestiž obecně důležitou otázkou národní.“

Karel Adámek, mladočeský politik v roce 1887²

KLÍČOVÉ OTÁZKY

- » Jaké společenské úlohy a cíle měla a má škola?
Co všechno ovlivňuje?
- » Jak se promítají nacionalismus a koncepce národní identity do školství?
- » Jak Židé v období emancipace a integrace do většinové společnosti vnímali svou identitu?
- » Jaké pohledy na židovskou identitu se promítaly do oblasti školství v době emancipace?

1 Peter UJVÁRI: „Židovská škola“, *Židovské zprávy*, 22. května 1925.

2 Karel ADÁMEK: *Z naší doby*, Velké Meziříčí 1887, sv. 2, s. 60.

ÚVODNÍ TEXT

Škola - instituce ve společnosti zdánlivě tak samozřejmá, že člověk může snadno zapomenout na to, jak moc vypovídá o politické situaci, kolik prozrazuje o tématech, která hýbají společností, a jak se do ní na individuální i skupinové úrovni promítají otázky příslušnosti a identity. V období formování národního vědomí doprovázeném silným česko-německým národnostním bojem (především od 2. pol. 19. st.) a v období začátku první republiky byla škola jedním z nejdůležitějších politických témat, neboť neměla „pouze“ naučit žáky znalostem a dovednostem, ale formovala také jejich vědomí národní identity a učila je jednomu z „národních“ jazyků. Zvláštní pozici měla v tomto kontextu existence škol židovských a otázka, do jakých škol chodily židovské děti. Tomu věnovali zvýšenou pozornost jak ne-židé, kteří podle toho často hodnotili míru loajality Židů s (českým či německým) národem, tak Židé samotní, kteří v diskusích o tom, do jakých škol mají židovské děti chodit, formulovali své zásadní postoje k otázce židovské identity v době emancipace.

➔ Velké a malé dějiny > Židovské identity > Škola: náboženská, nebo světská?, s. 77

➔ Velké a malé dějiny > Židovské identity > Škola a nacionalizace společnosti, s. 92

PRACOVNÍ MATERIÁL Č. 1

ŠKOLA	IDENTITA	NÁROD
ASIMILACE	RAKOUSKO-UHERSKO	PRVNÍ REPUBLIKA
ČEŠI A NĚMCI	ŽIDÉ	VYUČOVACÍ JAZYK
NÁBOŽENSTVÍ	SIONISMUS	EMANCIPACE

➔ **Velké a malé dějiny > Židovské identity > Škola a nacionalizace společnosti, s. 94–97**

Texty pro skupinu 1

Text 1a

- » Adolf PIK: „Závěrečné slovo k otázce škol israelitských“

Text 1b

- » J. KRAUS: „Německo-židovské školy v Čechách“

Text 1c

- » „Učitelům německých škol židovských“

Text 1d

- » Alfred FUCHS: „Židovské školy“

Texty pro skupinu 2

Text 2a

- » A. ENGEL: „Židovská škola v československém státě“

Text 2b

- » Eduard DRACHMANN: *K otázkám židovského školství*, první část textu

Text 2c

- » Eduard DRACHMANN: *K otázkám židovského školství*, druhá část textu

Text 2d

- » „Židovská škola“

METODICKÁ ČÁST

- » Časová dotace: 45 minut, doporučujeme vyučujícím upravit citlivě délku pracovních textů podle schopností jejich žáků, stejně tak volit a měnit učební strategie a metody podle svých pedagogických zkušeností
 - » Způsob práce: evokace podle kumulování klíčových slov; práce ve skupině; čtení s porozuměním (shrnutí nejdůležitějšího sdělení); názorné porovnávání různých postojů;
 - » Klíčová slova: národ, náboženství, identita, školství, emancipace Židů v českých zemích, asimilace, sionismus, nacionalismus
1. Rozdělte žáky do skupin po cca čtyřech. Do každé skupiny dejte jeden balíček rozstříhaných kartiček (viz Pracovní materiál č. 1) tak, aby všechny kartičky byly popsanou stranou dolů a byly dobře promíchané (promíchat je mohou i žáci, ale neměli by se dívat na to, co na kartičkách je), pouze kartička s nápisem ŠKOLA bude na vrchu balíčku otočená nápisem vzhůru.
 2. Žáci nejprve vidí pouze kartičku ŠKOLA a jejich úkolem je formou brainstormingu ve skupině vyjádřit, co je k tomuto slovu napadá. Když již nemají další nápady, otočí další kartičku na vrchu balíčku (např. NÁBOŽENSTVÍ) a vyjadřují se k tomu, co je napadá k pojmu ŠKOLA a například NÁBOŽENSTVÍ zároveň. Dále otočí další kartičku (například ŽIDÉ) a vyjadřují se opět ke všem třem kartičkám najednou a takto kumulativně až do chvíle, než mají na stole vyloženy všechny kartičky. Nevadí, pokud některým pojmem v danou chvíli nerozumějí. Jako možnou variantu lze ponechat kartičky se složitějšími pojmy (např. sionismus, asimilace, emancipace) až na závěr této evokační aktivity.
 3. Následně se zeptejte, jestli se chtějí podělit s ostatními o to, na co během brainstormingu přišly, co jim přišlo zajímavé, jak se měnil směr jejich uvažování

s přibývajících kartičkami apod. Dále se zeptejte, zda se v aktivitě setkaly s pojmy, kterým nerozumí, nebo zda je v tuto chvíli napadají k tématu nějaké otázky. Využijte tuto chvíli zejména k ověření (příp. doplnění) informací o pojmech asimilace, sionismus a emancipace (zde ve smyslu židovské emancipace v 19. a 20. století u nás) a k poskytnutí stručného přehledu o situaci ve školství ve sledovaném období. Využijte k tomu text *Škola: náboženská nebo světská?*

4. Oznamte žákům, že nyní se podívají podrobněji na to, jak Židé v poslední třetině 19. století a v první třetině 20. století chápali židovskou identitu, jak byla chápána ostatními a jak se toto promítalo do otázky školství. Vysvětlíte jim, že chápání (židovské) identity je vysoce osobní záležitost, ale že přesto lze mezi Židy té doby vysledovat určité trendy. V následující aktivitě se proto budou zabývat dvěma ze silných myšlenkových proudů, které v té době měly řadu zastánců. Žáci se rozdělí do dvou skupin. Skupina 1 bude pracovat s texty přívrženců českožidovského hnutí, skupina 2 s texty sionistů. Toto žákům můžete říct před aktivitou či po ní. Každé skupině rozdejte texty 1a-1d, resp. 2a-2d, každý text do dvojice (v případě větší třídy budou mít některé dvojice stejné texty). Každá dvojice si text pozorně přečte a má za úkol z textu vybrat tři nejdůležitější myšlenky. Upozorníte žáky na to, že texty jsou z různé doby a že je tomu třeba věnovat pozornost, přestože je po celou sledovanou dobu (cca 1870–1925) patrná silná názorová kontinuita. Posléze se spojí dvě dvojice a hovoří o tom, jaké myšlenky jsou v jejich textech společné, jaké rozdílné a pokusí se je shrnout do tří či nejvýše čtyř hlavních myšlenek. Zástupci každé čtveřice se poté navzájem informují o svých tezích a vyberou jednoho mluvčího ze skupiny, který si maximálně pět tezí poznamená a posléze je prezentuje.
5. Následuje prezentace tezí obou skupin. Po jednom zástupci ze skupiny 1 a ze skupiny 2 se sejdou před tabulí. Je dobré tabuli nějak graficky rozdělit, například vodorovnou čarou a jednu polovinu nadepsat „českožidovské hnutí“ a jednu „sionisté“. Nyní vždy zástupce jedné skupiny napíše jednu tezi (v bodech) a zástupce druhé skupiny jinou tezi (ideálně takovou, která odpovídá první tezi, např. skupina 1: „ – česky hovořící Židé součástí českého národa“, skupina 2: „ – Židé samostatný národ“, ale to není nutnou podmínkou), až obě skupiny napíší všechny své teze.
6. Po prezentaci obou skupin dejte prostor ještě všem žákům se k proběhlé aktivitě na něco zeptat, doplnit atd. Poté se žáků zeptejte: *Mohly by být podobné články napsány dnes? Proč ano, proč ne?* Poté ukončete lekci společnou reflexí tím, že žákům položíte vybrané klíčové otázky: *Jaké společenské úlohy a cíle měla a má škola? Co všechno ovlivňuje? Jak se promítají nacionalismus a koncepce národní identity do školství? Jak Židé v období emancipace a integrace do většinové společnosti vnímali svou identitu? Jaké pohledy na židovskou identitu se promítaly do oblasti školství v době emancipace?*